

Okruhy státní závěrečné zkoušky

MZS2VO – Učitelství pro 2. stupeň základních škol – výchova k občanství

Otázky ke státním závěrečným zkouškám byly pro rok 2019/2020 v oblasti politologie inovovány a zjednodušeny. Ti, kteří půjdou ke zkouškám v lednu 2020, si mohou vybrat, zda chtějí být zkoušeni podle starých či nových otázek (informace stačí při losování otázek).

a

Otázky ke státním závěrečným zkouškám byly pro rok 2019/2020 v oblasti didaktiky inovovány. Ti, kteří půjdou ke zkouškám v lednu 2020, si mohou vybrat, zda chtějí být zkoušeni podle starých či nových otázek (informace stačí při losování otázek).

I. OKRUH – FILOSOFIE A ETIKA

Filosofie

1. Počátky řecké filosofie

- a) Presokratikové a Démokritos, obraz světa, základní otázky
- b) Jak se liší tehdejší představa o úloze filosofie od současného pojetí?

2. Platón – ontologie

- a) „Mýtus o jeskyni“ a jeho interpretace, idea Dobra, smysl metafory stínu, námitky vůči teorii idejí, historické působení Platónovy ontologie
- b) Jak lze na Platónově mýtu o jeskyni přiblížit význam filosofie pro současný život?

3. Aristotelés

- a) Ontologie – nauka o kategoriích, „hylemorfismus“. Jak dochází ke změně věcí? Uvedte rozlišení čtyř druhů příčin, konečný zdroj pohybu.
- b) Vymyslete vhodný didaktický příklad pro vysvětlení „velké“ (substanciální) a „malé“ (akcidentální) změny.

4. Středověká filosofie

- a) Časové členění, hlavní představitelé, charakter a témata filosofie
- b) Najděte současný příklad, na němž by se dal vysvětlit „nominalistický“ a „realistický“ pohled na svět.

5. Descartes

- a) Co je tzv. metodická skepse? Jak lze rekonstruovat Descartův argument vedoucí k závěru „Cogito ergo sum“? Proč lze o Descartově filosofii mluvit jako o dualismu?
- b) Připravte si problémovou úlohu, která umožní pochopit klady a zápory mechanického pojetí přírody.

6. Racionalismus a empirismus v teorii poznání

- a) Jací jsou hlavní představitelé racionalismu a empirismu? V čem leží jádro sporu mezi racionalismem a empirismem? Co se skrývá za myšlenkou vrozených idejí? A co za metaforou „nepopsané desky“?
- b) Vytvořte problémovou úlohu, která na vybraných stoupencích racionalismu a empirismu předvede jádro sporu.

7. Kant teorie poznání

- a) Proč lze o Kantově filosofii mluvit jako o syntéze racionalismu a empirismu? Co je poznání *a priori* a *a posteriori*? Co jsou to tzv. antinomie čistého rozumu?
- b) Vytvořte problémovou úlohu, která vysvětlí podstatu tzv. „kopernikánského obratu“ v Kantově filosofii.

8. Pojetí spravedlivého státu ve filosofii Platóna a Aristotela

- a) Jak oba autoři chápou pojem spravedlnost a jaké její typy Aristotelés rozeznává? Jsou pro Platóna morální normy něčím přirozeným, nebo výsledkem dohody? Jaké formy státního uspořádání navrhuje a shledávají jako nejlepší? Podle jakých kritérií Aristotelés klasifikuje státní uspořádání? Popište základy uspořádání státu, které Platón prezentuje v Ústavě, a uveďte nejnámější zdroje jeho kritiky.
- b) Podívejte se na vznik a význam pojmu utopie a pokuste se poznatky vztáhnout na některé prvky v díle Platóna či Aristotela. Diskutujte a argumentujte své stanovisko, zda-li je to proveditelné.

9. Teorie společenské smlouvy u T. Hobbesa a J. Locka

- a) Jaké je pojetí lidské přirozenosti u T. Hobbesa? Co to je přirozený stav a jak jeho podobu oba autoři popisují? Která přirozená práva identifikuje J. Locke? V čem se liší výsledná podoba vládní autority u každého z autorů? Zasadte jejich dílo do historického kontextu, v němž vzniklo.
- b) Shrňte hlavní ideu společenské smlouvy a navrhněte způsob, jakým vysvětlíte výhody participace na vytváření pravidel těmi, pro něž mají být závazná.

10. J. J. Rousseau

- a) Jaké je jeho pojetí svobody a jak se případně liší od pozdějších liberálních koncepcí? Popište Rousseauovu představu přirozeného stavu a uveďte, jaký je život člověka v něm. Jakým způsobem Rousseau uvažuje o vzniku nerovnosti mezi lidmi a jakou roli hraje v jeho filozofii pojem obecné vůle? Jakou podobu demokracie obhajuje?
- b) Předložte příklad, pomocí něhož by bylo možné studentům vhodně přiblížit Rousseauovu představu tzv. obecné vůle.

11. F. Nietzsche

- a) Jak Nietzsche kritizuje státní morálku? Popište jeho představu vůle k moci a diagnostiku nihilismu v souvislosti se „smrtí Boha“.
- b) Najděte příklad, který by osvětloval podstatu nihilismu.

12. Poznání

- a) Jak se nazývá věda zabývající se poznáním? Jak lze definovat poznání? Jaké znáte definice pravdy a jaká jsou jejich úskalí? Co říká zásada *fallibilizmu*?
- b) Vytvořte problémovou úlohu, která vysvětlí základní definici poznání.

13. Filosofie vědy

- a) Čím se zabývá filosofie vědy? Jmenujte některé z představitelů. Co byl v historii tzv. demarkační problém? Co znamená pojem „verifikace“ a co „falzifikace“? Vysvětlete.
- b) Vytvořte problémovou úlohu, která demonstruje důležitost tzv. demarkačního problému.

14. Filosofie dějin

- a) Jaké jsou problémy spojené s vnímáním historie? Co zastává tzv. mikrohistorie a jaká jsou její základní pojetí? Co o pojetí historie tvrdí tzv. škola Análů.
- b) Na Fukuyamově tezi o konci historie předvedte základní problémy spojené s určením historie.

Literatura:

Anzenbacher, A.: *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994.
Ginzburg, C.: *Sýr a červy*. Praha: Argo, 2005.
Kenny, A.: *Stručné dějiny západní filosofie*. Praha, 2000.
Long, A. A.: *Hellénistická filosofie: stoikové, epikurejci, skeptikové*. Praha: Oikoymenh, 2003.
Peregrin, J.: *Filozofie pro normální lidi*. Praha: Dokořán, 2008. Röd, W.: *Novověká filosofie I., II.* Praha, 2001.
Scruton, R.: *Krátké dějiny novověké filosofie*. Brno, 1999.
Tretera, I.: *Nástin dějin evropského myšlení*. Ladislav Horáček – Paseka, Praha a Litomyšl 1999. *Velké postavy politické filozofie*. Praha, 1996.

Etika

15. Počátky etiky u Řeků.

- a) Sókratés, sofisté.
- b) Jaké etické názory vyjadřuje Sókratés v Platónově díle Kritón? Připravte si ukázkou, jak by bylo možné tyto názory představit na SŠ/ZŠ.

16. Platón

- a) Pojetí dobra, ctnosti, spravedlnosti, odpovídající uspořádání státu.
- b) Přečtěte si úryvek Ústavy II 331c-II 350c: Jak chápou spravedlnost protagonisté rozhovoru? Připravte si problémovou úlohu (příklad), na němž by bylo možné v hodině ZSV/OV diskutovat, co znamená „být spravedlivý“.

17. Aristotelés

- a) Pojetí ctnosti a dobrého života, cíl lidského usilování.
- b) Připravte si problémovou úlohu k tématu spontánně dobré jednání versus ctnostné jednání, k němuž se cvičíme.

18. Stoicismus

- a) Etické požadavky a jejich metafyzické předpoklady, hlavní představitelé nové stoy.
- b) Vymyslete příklad ze současného života, na němž by se dala ukázat prospěšnost stoického postoje ke skutečnosti.

19. Epikurós a epikureismus

- a) Nejvyšší dobro, hlavní etické názory a související názory na život a smrt, odlišnost vůči stoicismu.
- b) Přečtěte si předem *Dopis Menoikeovi*. K jakým charakterovým vlastnostem vede zacházení s potřebami a úsilí o slast, ke kterým Epikuros nabádá v dopise? Vymyslete příklad pro současnou dobu, který by ilustroval škodlivost některého ze strachů, jež se Epikurós snaží rozptýlit.

20. Vznik a původní založení křesťanské etiky

- a) Prameny křesťanské etiky. Zásadní požadavky „Horského kázání“. Významní představitelé ve středověku.
- b) Vymyslete problémovou úlohu, na niž by bylo možné ukázat důležitost požadavku pravdivosti v současné době (mezilidské vztahy, masmédiá,...).

21. Kant

- a) Předpoklady a principy Kantovy etiky.
- b) Vymyslete problémovou úlohu k tématu hypotetického/kategorického imperativu.

22. Utilitarismus

- a) Vznik a představitelé utilitarismu, utilitarismus pravidel a činu.
- b) Vymyslete problémovou úlohu, na niž bude možné představit problematiku otázky, zda účel světlí prostředky.

23. Relativita etiky a etický relativismus

- a) Význam pojmů relativita, universalismus, etický relativismus. Představte podstatu problému shrnutého pod dané pojmy. Pojem kulturní relativismus a souvislosti s etickou problematikou.
- b) Vymyslete problémovou úlohu, na niž by bylo možné představit spor kulturního relativismu s universalismem

24. Determinace a svoboda

- a) Základní souvislost sporu indeterminismu s determinismem a etiky. Vyberte v dějinách filosofie jednoho myslitele/směr, na němž tuto problematiku představíte.
- b) Existují v současnosti nějaké poznatky o člověku, které by jeden nebo druhý názor podporovaly?

25. Etika pedagoga a žáka

- a) Vyhledejte a prostudujte různé návrhy etických kodexů pedagoga a žáka a etický kodex UHK. Vyberte nejzávažnější body, které by měly takové kodexy tvořit. Na jakých obecných etických principech jsou založeny? Jak lze některé z vybraných požadavků zdůvodnit?
- b) Vymyslete problémovou úlohu, která by studenty nebo žáky vedla k pochopení vazby mezi právy a povinnostmi.

Literatura:

Anzenbacher, A.: *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994.

Bible: Druhá kniha Mojžíšova

Epikurós: Dopis Menoikeovi, např. in: Hodovský, I., Sedlák, J.: *Z dějin morálních teorií* (Antologie z etiky I). Olomouc, 1995.

Gluchman, V., Dokulil, M.: *Súčasná etická teorie*. Prešov: LIM, 2000.

Kohák, E.: *Svoboda, svědomí, soužití*. Praha: Slon, 2004.

Long, A. A.: *Hellénistická filosofie: stoikové, epikurejci, skeptikové*. Praha: Oikoyemenh, 2003.

Matoušovo evangelium.

Peschke, K. H.: *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1999.

Platón: *Kritón*.

Platón: *Ústava*.

Remišová, A. (ed.): *Dějiny etického myšlení v Evropě a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008.

Ricken, F.: *Antická filosofie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.

Ricken, P.: *Obecná etika*. Praha: Oikoymenh, 1995.

Rist, J. M.: *Stoická filosofie*. Praha: Oikoymenh, 1998.

Störig, H. J.: *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

Tretera I.: *Nástin dějin evropského myšlení*. Ladislav Horáček – Paseka, Praha a Litomyšl, 1999.

II. OKRUH – SPOLEČENSKÉ VĚDY

Sociologie a ekonomie

1. Geneze sociální teorie (projekt osvícenství, sociální dopady francouzské revoluce; založení sociologie; pozitivismus A. Comta, evolucionismus a sociální darwinismus H. Spencera; organické pojetí společnosti).
2. Francouzská sociologická škola (E. Durkheim – sociální fakt jako předmět sociologie, příklady; specifická sociologická vysvětlení ve srovnání s psychologii; kolektivní reprezentace a rituály, společenská dělba práce; M. Mauss – význam a funkce daru).
3. Pozitivismus a rozumějící sociologie (Max Weber – racionalizace, byrokracie, jednání, společenská třída a typy panství; problém hodnotové neutrality a ideální typ; Georga Simmel – sociální formy a diferenciací v moderní kultuře).
4. Společenská solidarita, redistribuce, nerovnost a konflikt. Hegelova koncepce dějin a historický materialismus; K. Marx – společenské bytí a vědomí; třída u Marxe ve srovnání s Weberem. Paretovo odmítnutí socialismu, derivace a residua v jednání, teorie elit).
5. Sociologie v podmínkách industrializace, urbanizace a migrace (rozvoj americké sociologie; důraz na jedince a jeho představu o společnosti; socializace, primární skupiny, role, status a prestiž, sociální mobilita; sociologie města – Chicagská škola).
6. Funkcionalismus (T. Parsons, systémové pojetí společnosti, funkce norem a normativní kultura; pojetí dysfunkce a deviance u R. K. Mertonu, funkce konfliktu podle L. Cosera a R. Dahrendofa; kritiky konsenzualismu).
7. Jedinec, interakce a sociální realita (symbolický interakcionismus E. Goffmanna, fenomenologická sociologie A. Schütze a sociální konstrukce reality. Paradigma konstruktivismu a jeho povaha).
8. Struktura a jednání (protiklad voluntaristického a deterministického pojetí jednání; principy strukturalismu a poststrukturalismu – vědění, moc a diskurs u M. Foucaulta; Teorie jednání u P. Bourdieu – sociální prostor, typy kapitálu, habitus a sociální pole; společenská řeč diferencí).
9. Sociální změna, globalizace a migrace (teorie světového systému podle I. Wallersteina; globální krize, nerovnost a její důsledky – Z. Bauman, U. Beck; migrační teorie)
10. Sociální identity (etnicita, národ, gender, třída a „rasa“; menšinové identity, stereotypy, sociální vyloučení a marginalizace; liberalismus, multikulturalismus, konzervativismus v politice identit).

Literatura:

- Baršová, A. – Barša, P.: *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Masarykova univerzita, 2005.
- Bauman, Z.: *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- Cuin, C. H. – Gresle, F.: *Dějiny sociologie*. Praha: SLON, 2004.
- Eriksen, T. H.: *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: SLON, 2012.
- Holubec, S.: *Sociologie světových systémů: hegemonie, centra, periferie*. Praha: SLON, 2009.
- Giddens, A.: *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
- Keller, J.: *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON, 2004.
- Keller, J.: *Úvod do sociologie*. 4. vyd. Praha: SLON, 1999. Petrušek, M. a kol.: *Sociologie*. Praha: SPN, 1997.
- Szaló, C.: *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. CDK, 2007.
- Šubrt, J.: *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie: sociologické teorie druhé poloviny 20. století*. ISV, 2001.

- 11.** Trh práce a pracovněprávní vztahy: profesní volba (vloha, nadání, schopnost, vzdělávací systém, dělba práce), získání profese (životopis, motivační dopis, přijímací pohovor), pracovní právo (zaměstnavatel x zaměstnanec a jejich práva a povinnosti, vznik a formy pracovního poměru, trvání a zánik pracovního poměru).

Literatura:

- Mareš, S., Mohelská, H., Šabatová, M.: *Manažerské metody*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.
- Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce.

- 12.** Tržní ekonomika a ochrana soukromého vlastnictví: základní ekonomické pojmy (ekonomické subjekty, ekonomické systémy, teorie potřeb, statky, výrobní faktory, dělba práce), trh zboží a služeb (strana poptávky, strana nabídky, trh a rovnovážná cena), soukromé vlastnictví a jeho ochrana (vlastnictví, nejčastější formy porušování autorských práv). Literatura:

- Hájek, L.: *Ekonomie a ekonomika*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009.
- Holman, R.: *Základy ekonomie pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ*. Praha: Beck, 2000.
- Zákon č. 121/2000 Sb., *O právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským*.

- 13.** Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice: základní makroekonomické veličiny (HDP, nezaměstnanost, inflace, platební bilance), sociální politika (veřejné zdravotní pojištění, důchodové pojištění a důchodový systém, nemocenské pojištění, státní politika zaměstnanosti), fiskální a monetární politika (státní rozpočet, ČNB).

Literatura:

- Hájek, L.: *Ekonomie a ekonomika*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009.
- Pavelka, T.: *Makroekonomie základní kurz, druhé aktualizované vydání*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2007. aktuální materiály MPSV a ČSSZ

- 14.** Podnikání, management, marketing: právní formy podnikání (podnikatel, osobní podniky a podniky pro jednotlivce, kapitálové společnosti, sdružení podniků), management (vymezení pojmu, úrovně řízení, metody kreativního řešení problémů), marketing (reklama, cena produktu).

Literatura:

- Synek, M. a kol.: *Podniková ekonomika*. Praha, C. H. Beck, 2000.
- Skořepa, M., Skořepová, E.: *Finanční gramotnost a ekonomická gramotnost*. Praha: Scientia, 2008.
- Mareš, S.: *Základy managementu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.

15. Finance: peníze (funkce a žádoucí vlastnosti, evoluce peněz a platebního styku), bankovníctví (dvoustupňový bankovní systém, produkty depozitní, úvěrové a platebního styku, RPSN, úročení).

Literatura:

Revenda, Z.: *Peněžní ekonomie a bankovníctví třetí vydání*. Praha: Management press, 2000.

Skořepa, M., Skořepová, E.: *Finanční gramotnost a ekonomická gramotnost*. Praha: Scientia, 2008.

Polouček, S. a kol.: *Bankovníctví*, Praha: C. H. Beck, 2006.

Politologie a právo

1. Stát (definice, znaky státu a jeho základní teorie a typologie; co je to minimální stát, sociální stát apod.)
2. Moc (legitimita moci a autority, princip dělby moci a teoretikové, kteří jej rozpracovali, 3 základní typy autority dle Maxe Webera)
3. Vertikální struktura státní moci (unitární státy, federace, konfederace, regiony a regionalismus, decentralizace, institucionální dekoncentrace)
4. Demokracie (definice a formy demokracie: přímá a zastupitelská, konsociační a westminsterská; základní charakteristika a příklady zemí, kde se jednotlivé formy demokracie vyskytují)
5. Ústavní systém ČR: moc zákonodárná a výkonná (hlavní funkce Parlamentu ČR v ústavním pořádku a jeho vztah k ostatním mocím ve státě, zákonodárný proces)
6. Politický systém ČR od r. 1989 (historický vývoj, formativní momenty, politické subjekty a osobnosti – prezidenti, premiéři a další nejvyšší ústavní činitelé)
7. Nedemokratické režimy (základní charakteristiky autoritářství a totalitarismu, příklady zemí s takovými formami vlády)
8. Volby a volební systémy (historický vývoj volebního práva, základní principy volebního práva v demokratických zemích, aktivní a pasivní volební právo při jednotlivých volbách v ČR, funkce voleb, základní klasifikace většinových a poměrných volebních systémů s příklady zemí)
9. Politické ideologie: liberalismus, konzervatismus, socialismus (co je to ideologie, jaké jsou hlavní zastávané hodnoty tří vybraných a významné osobnosti, které se k nim pojí)
10. Evropská unie – dějiny integrace, základní historické milníky, nejvýznamnější osobnosti a hlavní instituce a jejich pravomoci

Literatura k 1-10

Bureš, J. et al. 2012. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada.

Cabada, L. – Kubát, M. 2004. *Úvod do politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.

Čaloud, D. – Chytilík, R. – Lebeda, T. – Šedo, J. 2012. *Volební systémy*. Praha: Portál.

- Dahl, R. 2001. *O demokracii: průvodce pro občany*. Praha: Portál.
- Dočekalová, P. – Švec, K. a kol., 2009. *Úvod do politologie*. Praha: Grada.
- Fiala, P. – Krutílek, O. – Pitrová, M. 2018. *Evropská unie*. Brno: CDK.
- Hloušek, V. – Kopeček, L. (eds.), 2003. *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektiv demokracie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Heywood, A. 2005. *Politická teorie*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Heywood, A. 2008. *Politické ideologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Heywood, A. 2008. *Politologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Novák, M. 1997. *Strany a stranické systémy*. Praha: SLON.
- Říchová, B. 2014. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.
- Sartori, G. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: SLON.
- Vodička, K. – Cabada, L. 2011. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Praha: Portál.

15. Co se rozumí pojmem prameny práva, co je za ně považováno v českém právním řádu a v čem se okruh uznávaných pramenů práva liší v rámci jednotlivých velkých právních tradic (rodin) soudobého práva?

Literatura:

- Knapp, V.: Teorie práva, Praha 1995, str. 129 - 146
- Gerloch, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň 2009

16. Jakými hlavními metodami se vykládá právní text a jaká je podstata těchto metod?

Literatura:

- Knapp, V.: Teorie práva, Praha 1995, str. 167 – 173
- Gerloch, A.: Teorie práva, 5. vydání, Plzeň 2009
- Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace, Praha 2010

17. Jaké hlavní funkce plní Parlament v ústavním pořádku ČR a jaký je jeho vztah k ostatním mocím ve státě?

Prameny: hlava II. Ústavy ČR; zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny; zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu; zákon č. 247/1995 Sb., volební zákon (přehledově)

Literatura:

- Pavlíček, V., a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl, 2. vydání, Praha 2008, str. 321 – 478 kol. aut.: Parlament ČR, 2. vydání, Praha 2008

18. Jak je organizována soudní moc v ČR: jaká jsou základní pravidla o jmenování a odvolávání soudců, účasti laické veřejnosti na výkonu soudnictví, soudní organizaci a jaké jsou pravomoci soudní moci?

Prameny: hlava IV. Ústavy ČR; zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích; zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců; procesní kodexy (přehledově)

Literatura:

Pavlíček, V., a kol.: Ústavní právo a státověda, II. díl, 2. vydání, Praha 2008, str. 600 – 649

19. Jak jsou v ústavním pořádku ČR garantována a chráněna základní práva a svobody a co mezi ně náleží?

Prameny: Listina základních práv a svobod

Literatura:

Klíma, K., a kol.: Komentář k Ústavě a Listině, 2. Vydání, Plzeň 2009

III. OKRUH – DIDAKTIKA

Každá otázka má tři části, přičemž v úvodu student pojedná téma teoreticky (vymezení problému, vysvětlení pojmů), dále se vyjádří k obecné praxi v českém školském prostředí (s oporou v doporučených textech – výzkumy, úvahy odborníků nad tématem, publikované zkušenosti učitelů), v závěrečné části pak student uvede vlastní návrh pro praxi (i na základě své zkušenosti /například s názornou ukázkou v portfoliu či pedagogickém deníku/).

1. Oborová didaktika společenských věd

- popis disciplíny, předmět, hlavní řešené otázky
- didakticky orientované výzkumy a mezinárodní šetření v tuzemském i zahraničním prostoru (příklady vybraných výzkumů, vlastní zhodnocení a přínos pro obor, příklad realizace vlastního výzkumu)
- kritická úvaha nad tématy oborové didaktiky společenských věd

Literatura: JANÍK, Tomáš [online]. *Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení a systematizaci pojmů*. Akreditační komise [2013-12-27]. STANĚK, Antonín. *Didaktika společenských věd*. In STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš et al. *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. HAVLÍNOVÁ, Ivana. *Didaktické náměty pro učitele občanské výchovy a základů společenských věd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2014. SOUKUP, Petr (ed.). *Národní zpráva z Mezinárodní studie občanské výchovy*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

2. Výchova k občanství v Rámcovém vzdělávacím programu (RVP ZV)

- charakteristika vzdělávací oblasti Člověk a společnost, charakteristika oboru Výchova k občanství/Občanský a společenskovední základ (OSvZ), cíle oboru, klíčové kompetence, očekávané výstupy, přínosy průřezového tématu, plánování výuky, Bloomova taxonomie
- vymezení specifík vzdělávacího oboru v rámci RVP ZV

Literatura: ČECHOVÁ, B. Nápadny pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí. Praha: Portál, 2009. HRACHOVCOVÁ, M., HORSKÁ, V., ZOUHAR, J. Pomáháme při tvorbě ŠVP. Vzdělávací obor Výchova k občanství. Úvaly: ALBRA, 2007. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H., BUREŠ, M. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. RVP ZV RVP G

3. Tematický okruh Člověk ve společnosti

- charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV

4. Tematický okruh Člověk jako jedinec

- charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy) - realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV

5. Tematický okruh Člověk, stát a hospodářství

- charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV

6. Tematický okruh Člověk, stát a právo

- charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV

7. Tematický okruh Mezinárodní vztahy, globální svět

- charakteristika tematického celku (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- realizace tematického celku v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV Pike, G., Selby, D.: Cvičení a hry pro globální výchovu. Praha: Portál, 2000.

8. Doplnkový vzdělávací obor Etická výchova

- charakteristika tematického celku/doplnkové vzdělávací oblasti (očekávané výstupy, učivo, mezipředmětové vztahy, průsečík s průřezovými tématy)
- realizace doplnkové vzdělávací oblasti v projektech NNO, metodická podpora
- příklad vlastní realizace očekávaného výstupu v hodině Výchovy k občanství

Literatura: řada učebnic nakladatelství FRAUS, Nová škola, SPN, Práce, Nakladatelství Olomouc, Alter apod. RVP ZV – doplnkový vzdělávací obor etická výchova (MŠMT) Nováková, M. a kol.: Učíme etickou výchovu. Praha: Luxpress, 2006.

9. Průřezová témata v RVP ZV

- představení průřezových témat (charakteristika, přínos, implementace do Výchovy k občanství, metodická podpora)
- kritická úvaha nad zapojením průřezových témat do vzdělávání dle RVP ZV a dle vlastních zkušeností z praxe
- podrobné představení jednoho vybraného průřezového tématu a jeho realizace v hodině Výchovy k občanství

Literatura: RVP ZV, VALENTA, J. Didaktika osobnostní a sociální výchovy. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům. Praha: Argo, 2006. PIKE, G., SELBY, D. Cvičení a hry pro globální výchovu. Praha: Portál, 2000. PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele. 2. vyd. Praha: Triton, 2011. ŘÍČAŘOVÁ, A. Multikulturní výchova: tvořivé náměty pro výuku průřezových témat na 2. stupni ZŠ. Praha: Raabe, 2011. DAŇKOVÁ, L., KULICH, J., TOUŠKOVÁ, B. Škola pro život II. Jak na environmentální výchovu po zavedení Rámcových vzdělávacích programů. Praha: Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina, 2009. HORKÁ, H. Ekologická dimenze výchovy a vzdělávání ve škole 21. století. Brno: PdF MU, 2005. JIRÁK, J., MIČIENKA, M. Základy mediální výchovy. Praha: Portál, 2007.

10. Rozvoj gramotností ve Výchově k občanství

- vymezení základních gramotností – čtenářská, matematická, digitální, mediální, ekologická, informační aj., jejich význam a postavení ve vzdělávání, metodická podpora
- kritická úvaha nad možnostmi rozvíjení gramotností v hodinách Výchovy k občanství
- podrobné představení jedné vybrané gramotnosti a její realizace v hodině Výchovy k občanství, příklad vlastní realizace

Literatura: RVP ZV, www.gramotnosti.pro; Národní ústav pro vzdělávání: <http://www.nuv.cz/projekty/ppuc>

11. Učitel Výchovy k občanství

- profesní kompetence učitele v kontextu vzdělávacího oboru Výchova k občanství
- příprava učitele na výuku Výchovy k občanství (specifika oboru, vyuč. hodina, dlouhodobé plánování)
- ŠVP v práci učitele – vlastní reflexe

Literatura: RVP ZV, TOMKOVÁ, A. a kol. *Rámec profesních kvalit učitele*. Praha: 2012. STANĚK, Antonín. Didaktika společenských věd. In STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš et al. *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. STANĚK, Antonín. *Kvalitativní výzkum profesní identity učitele výchovy k občanství*. 1. vyd. Praha: Epocha, 2010.

12. Didaktické prostředky ve výuce Výchovy k občanství

- vymezení pojmů – didaktické prostředky, různé druhy médií (vč. pracovních listů), didaktická technika, výukové materiály, metodiky, učebnice
- využití (specifických) didaktických prostředků ve Výchově k občanství – obrázek, komiks, karikatura, text písně, plakát filmu, beletrie apod.
- příklad vlastního využití a tvorby didaktických prostředků v hodině Výchovy k občanství

Literatura: RAMBOUSEK, V. Materiální didaktické prostředky. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. 1.vyd. Praha: Grada, 2007.

13. Práce s novými médii ve výuce Výchovy k občanství

- vymezení základních pojmů
- využití nových médií Výchově k občanství, rozmanité možnosti internetu, YouTube a youtubeři, počítačové hry využitelné pro výuku, příklady filmů využitelných pro různé tematické okruhy
- příklad vlastního využití nových médií ve výuce

Literatura: VANĚČEK, D. Informační a komunikační technologie ve vzdělávání. Praha: České vysoké učení technické, 2008. VANÍČKOVÁ, V., KRÁKORA P. ZSV=ZKUSIT SMART VÝUKU. Praha: 2015.

14. Výukové metody I – monologické a dialogické

- charakteristika výukových metod – individuální formy (např. výklad, řízená diskuse, diskuse v akváriu, referát, přednáška, výuka na stanovištích)
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2009. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. Výukové metody. 1.vyd. Brno: Paido, 2003

15. Výukové metody II – skupinové formy

- charakteristika výukových metod – skupinové formy (např. skupinová a kooperativní výuka, vzájemné učení, JIGSAW I, II, round robin, buzz groups)
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997. SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2013.

16. Výukové metody III – asociační metody

- charakteristika výukových metod – brainstorming, myšlenková mapa, pětílístek, volné psaní, kmeny a kořeny
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)

- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. BUZAN, T. *Myšlenkové mapy*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. SITNÁ, D. *Metody aktivního vyučování*. Praha: Portál, 2009.

17. Výukové metody IV – práce s textem

- charakteristika výukových metod – práce s textem (myšlenková mapa z textu, klíčová slova, mezerový text, I.N.S.E.R.T, vzájemné učení z textu, čtení s předvídáním, výpisky)
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. KOTRBA, T., LACINA, L. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister&Principal, 2011. ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

18. Výukové metody V – projektové vyučování

- charakteristika projektového vyučování, znaky projektu
- kritická úvaha nad možnostmi využití projektového vyučování ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace projektového vyučování a jeho evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. DÖMISCHOVÁ, I. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. MAZÁČOVÁ, N. *Vybrané pedagogické inovace v současné škole*. Praha: Univerzita Karlova, 2008.

19. Výukové metody VI – situační

- charakteristika výukových metod – problémové vyučování, situační metody, inscenační metody, didaktická hra
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. KOTRBA, T., LACINA, L. *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister&Principal, 2011. MAZÁČOVÁ, N. *Vybrané pedagogické inovace v současné škole*. Praha: Univerzita Karlova, 2008.

20. Výukové metody VII – podle fází vyučovacího procesu

- charakteristika výukových metod podle fází hodiny – např. motivační aktivity, icebreakers, evokační aktivity, opakovací aktivity, aktivity vhodné pro reflexi, aplikační aktivity, hodnotící a sebehodnotící aktivity, domácí úkoly
- kritická úvaha nad možnostmi využití uvedených metod ve Výchově k občanství (klady a zápory, vhodnost)
- příklady vlastní realizace vybraných metod a jejich evaluace

Literatura: ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody*,

transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.

21. Externí zdroje ve výuce Výchovy k občanství

- kritická úvaha nad možnostmi zapojení externích odborníků do výuky Výchovy k občanství (výhody, nevýhody, možnosti)
- příklady vlastních návrhů, s kým a v rámci jakých témat je možné spolupracovat
- exkurze ve výuce Výchovy k občanství (význam, zásady, didaktické pojetí, terénní výuka aj.)
- příklady vlastních návrhů v rámci výuky Výchovy k občanství

Literatura: RVP ZV, RVP G, ŠVP konkrétních škol, ČAPEK R. *Moderní didaktika*. Praha: 2015.

22. Hodnocení a evaluace ve výuce Výchovy k občanství

- základní pojmy – hodnocení, evaluace, druhy hodnocení, kritériální hodnocení, portfolio
- specifické rysy hodnocení ve Výchově k občanství (znalosti, dovednosti, postoje), práce s portfoliem, slovní hodnocení vs. známkování
- návrh různých způsobů hodnocení vybraného očekávaného výstupu a přínosu průřezového tématu vzhledem ke zvoleným metodám

Literatura: DOLEŽALOVÁ, Jana, VRABCOVÁ, Daniela a SVATOŠ, Tomáš (ed.). *Hodnocení v práci učitele psychodidaktické a etické souvislosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 351 s. ISBN 978-807041-010-3. KOŠŤÁLOVÁ, H., MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení*. Praha: Portál, 2008.

23. Klima třídy, klima školy

- základní pojmy – klima školy, kultura školy, klima třídy, složky klimatu, vnější vlivy působící na klima, nástroje na měření klimatu, participace žáků, kázeňské působení, odměny a tresty
- praktické měření klimatu (výsledky výzkumů, přínos analýzy vlastního měření pro učitele)
- pozitivní působení učitele Výchovy k občanství na školní resp. třídní klima - návrhy a příklady z praxe

Literatura: ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2008. ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. LAŠEK, J. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.

Další doporučená literatura:

Čapek, R.: *Dialogy o výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus. 2006.

Čechová, B.: *Nápady pro rozvoj a hodnocení klíčových kompetencí*. Praha: Portál, 2009.

Kalhous, Z., Obst, O.: *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009.

Kotrba, T., Lacina, L.: *Aktivizační metody ve výuce: příručka moderního pedagoga*. Brno: Barrister&Principal, 2011.

Kříž, P.: *Kdo jsem, jaký jsem: aktivity pro osobnostní a sociální výchovu k podpoře sebepoznání a sebepojetí*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2005. *Dokážu to?* 130 s. ISBN 80-239-4669-2.

Sitná, D.: 1.vyd. *Metody aktivního vyučování*. Praha: Portál, 2009. Skalková, J.: *Obecná didaktika*. 1.vyd. Praha: Grada, 2007.

Zormanová, L.: Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012.
Doporučená literatura dostupná online:
Etická výchova [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.etickavychova.cz/>
Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání 2016 [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37052/>

Metodické projekty:

Projektové vyučování [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z:
<http://www.projektovavyuka.cz/aboutProjects.aspx>

Projekt Odyssey [online]. [cit. 22. 2. 2018] Dostupné z: <http://www.odyssea.cz/>

Projekty Partners Czech [online]. [cit. 21. 2. 2018] Dostupné z:
<http://www.partnersczech.cz/projekty.htm>

Projekt interkulturní a globální výchovy Varianty [online]. [cit. 23. 2. 2018] Dostupné z:
<http://www.varianty.cz/>

Projekt Jeden svět na školách [online]. [cit. 23. 2. 2018] Dostupné z:
<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=2>

Doporučuje se, aby se studenti zorientovali na portálu RVP (Dostupné z: <http://www.rvp.cz/sekce/3>)
- pročtli odkazy související s tématy ke státní závěrečné zkoušce (především sekce metodická podpora)

Povinná literatura

1. Baumann, Z.: *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Praha: Academia, 2008.
2. Bureš Jan, Charvát Jakub, Just Petr, Štefek Martin: *Česká demokracie po roce 1989*. Praha: Grada, 2013.
3. Descartes, R.: *Rozprava o metodě*.
4. Eriksen, T. H.: *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál, 2008.
5. Fárek, M. a kol.: *Základy religionistiky. Světová náboženství, nová náboženská hnutí a religionistika*. Studijní texty pro pedagogy. Projekt Religionistické vzdělávací centrum. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2008.
6. Giddens, A.: *Unikající svět: jak globalizace mění náš svět*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
7. Hayesová, N.: *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998.
8. Hayes, N.: *Aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2003.
9. Keller, J.: *Až na dno blahobytu*. Earth Save CZ, 2005.
10. Kohák, E.: *Člověk, dobro a zlo*. Praha: Ježek, 1993.
11. Liesmann, K. P.: *Teorie nevzdělanosti*. Praha: Academia, 2009.
12. Matějček, Z.: *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2013.

13. Peregrin, J.: *Filozofie pro normální lidi*. Praha: Dokořán, 2008.
14. Platón: *Obrana Sókrata*.
15. Sartre: *Existencialismus je humanismus*. Praha: Vyšehrad, 2004.